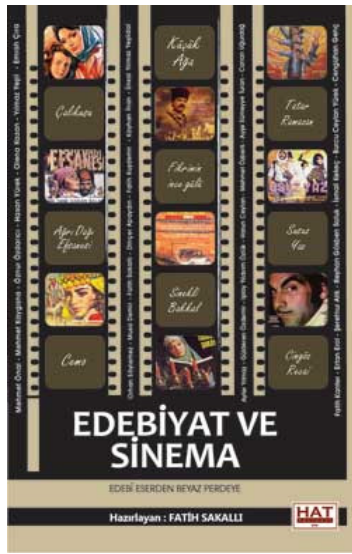

EDEBİYAT VE SİNEMA: EDEBİ ESERDEN BEYAZ PERDEYE (2011),
Fatih SAKALLI (Ed.), Hat Yayınevi, Ankara, 559 s. ISBN: 978-605-62313-0-8.

Sibel HATİPOĞLU*

1895'te Paris'te, Lumiere Kardeşlerin "Trenin Gara Girişi" adlı filmiyle ilk örneğini veren ve ilk kez böyle bir deneyimle karşı karşıya kalan seyirciler tarafından sihirbazlık olarak nitelenen sinema, nam-ı diğer "büyülü perde" şüphesiz ki sanat dalları içinde etkileşime en açık olanıdır. Edebiyat, resim, heykel, mimari, müzik ve tiyatro gibi kendisinden önceki bütün sanat dallarının devamı ve "büyülü" bir birleşimi olan, yedinci ve son sanat dalı olarak kabul edilen sinema, bu zengin yelpaze içinde en yoğun bağları edebiyat ile kurmuştur. Çünkü başlangıcında bir şeyler anlatmaya çalışmayan, sadece görsel malzeme aktarımına dayanan sinema, zamanla anlatılacak öykülere ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyaca en iyi cevap verebilecek kaynak, edebiyatın¹ zengin

dünyasıdır. Özellikle roman türü, sinema için vazgeçilmez beslenme alanlarından biri olmuştur. Geniş kitlelerin beğenisini kazanıp popüler olmuş edebi eserlerin beyaz perdeye uyarlanmasıyla sinema, hem ticari ve sanatsal açıdan hazır bir malzeme kaynağı bulmuş hem de bu eserlerin okuyucu kitlesi, film uyarlaması için hazır bir izleyici kitlesi haline gelmiştir. Öte yandan Dünya ve Türk edebiyatında pek çok edebi eser, sinema uyarlamaları sayesinde daha geniş kitlelere ulaşmış ve elbette iyi uyarlamalarla değerine değer katmıştır. İki disiplin arasındaki bu etkileşim günümüzde de romanlardan uyarlanan filmler ve televizyon dizileri sayesinde popülerliğini sürdürmektedir.

Pek çok akademik çalışmaya konu olan ve muhataplarına zengin ve zevkli bir çalışma sahası sunan edebiyat - sinema ilişkisini ele alan eserlerden biri de **Edebiyat ve Sinema** adlı çalışmadır. Dr. Fatih Sakallı'nın editörlüğünde hazırlanan kitap,

* Arş.Gör. Hacettepe Üniversitesi.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bazin, A. (1993) **Sinema Nedir?**, Sistem Yayınları, İstanbul; Yüce, Tuncay (2005) "Sinema ve Edebiyat Türleri Arasında Görülen Etkileşimler", **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. I, S. 2, s. 67-74.

Mehmet Önal, Orhan Söylemez, Ayfer Yılmaz, Fatih Kanter, Mehmet Kaygana, Musa Demir, Gülderen Öztürker Özdemir, Ertan Erol, Öznur Özdarıcı, Fatih Sakallı, Işlay Pınar Özlük, Şerefnur Atik, Hasan Yürek, Dinçer Apaydın, Harun Ceylan, Reyhan Gökben Saluk, Olena Kazan, Fatih Kuşdemir gibi pek çok akademisyen ile doktora ve yüksek lisans öğrencisinin katılımıyla hayat bulmuş kolektif bir çalışmadır.

Hazırlıkları bir yıl süren çalışmada, daha önce incelenmeyen roman ve filmlerin seçimine özen gösterilmiştir. Böylece saha daha da genişlemiş ve üzerine söz söylenmemiş pek çok uyarlama karşılaştırmalı bir bakışla yorumlanarak alan malzemesi olarak kayda geçirilmiştir. Ayrıca çalışmanın başında yer alan, Doç.Dr. Mehmet Önal'ın kaleme aldığı "Edebiyat, İletişim ve Sinema" başlıklı yazı ile edebi eser- film incelemesine geçilmeden önce okuyucu için gerekli altyapı da sunulmuştur. Edebiyat ve iletişim mesleklerinin ortak değer ve amaçlarına karşın farklı araçları, medya okuryazarlığı, iletişim-edebiyat ilişkisinin oluşma süreci gibi meselelerle, haber dili-edebiyat, radyo-edebiyat, resim-fotoğraf-edebiyat, televizyon-edebiyat, sinema-edebiyat, bilgisayar-edebiyat ilişkilerinin ayrıntılı olarak irdelendiği yazı vasıtasıyla incelemeleri okuyacakların roman-film karşılaştırmasını daha iyi anlayıp yorumlayabilmeleri sağlanmıştır.

Kitapta, Cengiz Aytmatov, Muazzez Tahsin Berkand, Reşat Nuri Güntekin, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Halide Edip Adıvar, Peyami Safa, Orhan Kemal, Necati Cumalı, Aziz Nesin, Tarkan Buğra, Sabahattin Ali, Fakir Baykurt, Adalet Ağaoğlu, Duygu Asena, Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Gogol, Margeret Mitchell, Alexandre Dumas gibi Türk ve dünya edebiyatından pek çok önemli ismin eserleri üzerinde durulmuştur. Bu edebi eserlerin Elveda Gülsarı, Gençlik Rüzgarı, Çalığışu, Gulyabani/ Süt Kardeşler, Gol Kralı, Susuz Yaz, Tatar Ramazan, Vurun Kahpeye, Kaçak, Rüzgâr Gibi Geçti, Küçük Ağa, Kadının Adı Yok, Dövüş Klübü, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Hasan Boğuldu, Ölü Canlar, Yılanların Öcü, Türk Hamlesi, Fikrimin İnce Gülü/ Sarı Mercedes, Uçurtmayı Vurmasınlar, Ağrı Dağı Efsanesi, Sözde Kızlar, Karılar Koğuşu, Sinekli Bakkal, Cemo, Monte Kristo Kontu, Cingöz Recai gibi Türk ve dünya sinemasındaki ünlü uyarlamaları karşılaştırılarak incelenmiştir.

İncelemelerde öncelikle, edebi eserlerin daha sonra filmlerin tanıtımı ve özeti verildikten sonra eserle film arasındaki paralellik ve farklılıklar üzerinde durularak uyarlamanın başarısı ya da başarısızlığının tartışıldığı sonuca gidilmiştir. Edebi eserlerle filmler karşılaştırılırken olay, şahıs kadrosu, zaman, mekân, dil ve üslup değişkenlerine dayanan klasik inceleme metodunun yanında göstergebilim teorisinden de yararlanılmıştır.

Bu yirmi sekiz incelemede, kaynak ve hareket noktası edebi eserlerdir. Uyarlamalar edebi eserler baz alınarak incelenmiştir. Çünkü uyarlamalar, kaynağı yani edebi eserleri modelleyen taklitlerdir. Bu sebeple öncelikle, kaynak olan edebi eserleri farklılaştıran fikri ve estetik yapı üzerinde durulmuş ve bu temel yapının

uyarlamalarla sinemaya aktarımında karşımıza çıkan benzerlik ve farklılıklar takip edilmiştir.

İncelemelerde, edebi metne sadakat aranan bir özellik olmuştur; ancak anlatma esasına dayanan bir tür olan romandan, gösterme esasına dayanan sinemaya aktarımlarda olay örgüsünde, kişiler kadrosunda, zaman ve mekânda kimi değişikliklerin olmasının da kaçınılmazlığı vurgulanmıştır. Romanda zaman, mekân, kişi, olay sınırlaması yoktur. Sinemada ise zamansal bir kısıtlamayla karşı karşıya olan senarist ve yönetmen kısa zamanda hem olayları aktarıp mesaj vermek hem de izleyiciyi etkilemek zorundadır. Önemli olan bu zorunluluğu aşarken edebi eserin değerinden çalmamaktır.

Bu zorunluluğu aşamayan *Gençlik Rüzgârı*, *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*, *Sarı Mercedes* gibi uyarlamalar başarısız bulunmuştur. Bu uyarlamaların, romanın ana fikrinden, yazarın yaratmak istediği atmosferden uzaklaşarak edebi eserdeki sarsıcı etkiyi uyandıramadıkları vurgulanmıştır.

Bununla beraber her uyarlamanın yeni bir yaratım sürecine işaret ettiği de hatırlatılmıştır. Sinemacı edebi metni kendi bakış açısı ve anlatım imkânlarıyla yeniden yorumlayacaktır. Yeniden yaratım sürecinde de edebi eserin anlatım imkânlarını çoğaltıp kuvvetlendirecektir. Cengiz Aytmatov'un romanından uyarlanan *Elveda Gülsarı*, Reşat Nuri Güntekin'in ünlü eserinden uyarlanan *Çalığışu*, Necati Cumalı'nın aynı isimli eserinden uyarlanan *Susuz Yaz*, Kerim Korcan'ın Tatar Ramazan'ı, Halide Edip Adıvar'ın romanından uyarlanan *Vurun Kahpeye*, Orhan Kemal romanından uyarlanan *Kaçak*, Mitchell'in *Gone With The Wind* adlı romanında uyarlanan *Rüzgâr Gibi Geçti*, Tarık Buğra romanından uyarlanan *Küçük Ağa*, Chuck Palahniuk'un aynı adlı romanından uyarlanan *Dövüş Kulübü* ve Gogol'ün ünlü eserinden uyarlanan *Ölü Canlar* bu açıdan başarılı bulunan uyarlamalardır.

Bu uyarlamalarda da olay örgüsünde, kişi kadrosunda, zaman ve mekânda kimi değişiklikler olmuştur. Ancak “yeniden yorumlama” olarak kabul edebileceğimiz bu değişiklikler, edebi metnin temel yapısını, vermek isteği mesaj ve yaratmak istediği atmosfere ters düşmemiştir. Aksine *Elveda Gülsarı* uyarlamasında olduğu gibi romanın geçtiği coğrafyanın güzelliklerini sergileyerek olay örgüsünü görsel bir şölen içinden yansıtmış ve edebi eseri estetik haz yönünden tamamlamıştır. Osman F. Seden ise Reşat Nuri Güntekin'in bile takdirini kazanarak *Çalığışu*'nu hem yeniden yorumlamış hem de eserin değerine değer katmıştır.

Türkiye ve dünya ölçeğinde daha önce çalışılmamış edebiyat-sinema uyarlamaları üzerinde odaklanan bu incelemeler, edebiyat-sinema ilişkisinin her dönem ve coğrafyada devam ettiğini göstermektedir. Bu iki disiplinden edebiyatın daima verici taraf, sinemanınsa alıcı, tüketici olarak öne çıkmasına rağmen, edebiyatın da pek çok kazanç elde ettiği anlaşılmaktadır. Edebiyat sinemayı hikâye olarak beslerken sinema, “romanda metinsel düzlemde zihinsel olarak algıladığımız

şeylerin görsel ve işitsel olarak da algılanmasına zemin hazırla²mış, böylece edebi eserlerin anlatım imkânlarını çoğaltıp kuvvetlendirmiştir. Bu destek sayesinde edebi eserler ününe ün katıp dünya çapında geniş kitlelere ulaşabilmiştir.

Geniş bir saha üzerinde kapsamlı değerlendirmelerin yer aldığı *Edebiyat ve Sinema*, tam anlamıyla değerlendirilememiş edebiyat-sinema ilişkisi için zengin bir kaynak olmasının yanında kolektif bir çalışma olması sebebiyle farklı bakış açıları ve farklı duyarlılıkları da aynı şemsiye altında toplamıştır. Türk dili ve edebiyatı alanında çalışan akademisyen ve öğrencilerle Rus dili ve edebiyatı alanında çalışan akademisyenleri buluşturmuş olması alanlar arası ortak çalışmalar için de güzel bir örnek olmuştur.

Kaynaklar

- BAZİN, A. (1993) *Sinema Nedir?*, İstanbul: Sistem Yayınları.
ÖZDARICI, Öznur (2011) “Anlatıdan Gösteriye Bir Yolculuk ve ‘Vurun Kahpeye’ Romanı”, *Edebiyat ve Sinema*, Ankara: Hat Yayıncılık: 213.
YÜCE, Tuncay (2005) “Sinema ve Edebiyat Türleri Arasında Görülen Etkileşimler”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C. I, S. 2: 67-74.

² Bkz. Öznur ÖZDARICI (2011) “Anlatıdan Gösteriye Bir Yolculuk ve ‘Vurun Kahpeye’ Romanı”, *Edebiyat ve Sinema*, Ankara: Hat Yayıncılık, s. 213.